

GRAĐA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 41, godina XXI
maj, 2016. [str. 65-70]

© Monos 2016

Pritužba narodnog poslanika Edhema Mulabdića protiv učitelja Mustafe Žiška iz Gračanice zbog “unošenja politike u školu”

Dr. sc. Omer Hamzić

U ovom prilogu autor prikazuje Predstavku Edhema Mulabdića, narodnog poslanika iz reda JMO za srezove Maglaj i Gračanicu, koju je 15. 11. 1928. godine podnio Ministru prosvjete Milanu Grolu u Beograd protiv učitelja osnovne škole u Gračanici Mustafe Žiška zbog njegovog političkog angažmana u redovima Radikalne stranke. Dokument sam po sebi ilustruje složenost političkih prilika u Bosni i Hercegovini (primjer Gračanice) na vrhuncu krize vidovdanskog parlamentarizma (1927-1928.), ali i odnos JMO kao najjače političke stranke Bošnjaka (muslimana) tog vremena prema onim sunarodnicima, koji su se nalazili u redovima njenih protivnika.

Ključne riječi: Gračanica, Mustafa Žiško, Edhem Mulabdić

Uvodne napomene

U relativno kratkom periodu, od prvih parlamentarnih izbora (28. 11. 1920.) i donošenja Vidovdanskog ustava, 1921. godine do zavođenja šestojanuarske diktature, 1929., u tri maha održani su opći parlamentarni izbori (18. 3. 1923., zatim 8. 2. 1925. i najzad, 11. 9. 1927.), ali se situacija u zemlji, u političkom pogledu nije popravljala, već se i dalje pogoršavala. U takvom ambijentu, političke borbe između pristalica Radikalne stranke i Jugoslovenske muslimanske organizacije (JMO) bile su jako oštre, naročito u toku spomenuta

uzastopna tri izborna ciklusa 1927. – 1928. godine. Sukob je generiralo nastojanje vladajućih (radikalnih) struktura u Beogradu da što duže odugovlače sa općinskim izborima u Bosni i Hercegovini s jedne i stalno insistiranje JMO da se ti izbori održe s druge strane. U pozadini tog sukoba su, dakako, bili politički razlozi sa suprotnim predznacima kada je pozicija Bosne u pitanju. S obzirom da je u većim gradovima i naseljima Bosne i Hercegovine bilo brojnije i politički kompaktnije muslimansko stanovništvo, JMO je očekivala da će sa sigurnošću pobijediti i u većini mjesta osvojiti lokalnu upravu. S druge strane, u nastojanju da zadrže svoj uticaj na lokalnom nivou, Radikali su općinske izbore odgađali u nedogled. Stoga nije ni čudo što su u krugovima JMO u to vrijeme bili jako osjetljivi na pojave uključivanja muslimana u protivničku Radikalnu stranku, posebno uglednijih ljudi kao što su vjerski službenici, učitelji, trgovci itd. Ni Gračanica u tome nije bile izuzetak.¹

Na velikom predizbornoj mitingu JMO, održanom u Gračanici 6. 9. 1927. (kojem je prisustvovao i Mehmed Spaho), uoči posljednjih parlamentarnih izbora, narodni poslanik Edhem Mulabdić², kao jedan od vodećih

aktivista JMO oštro je kritikovao te pojave, optužujući lidera bosanskohercegovačkih radikala dr. Srškića³ što je na mjestu za imame postavljao “kojekakve brice, kočijaše i slične, a za muhtare najgore ljude u selu, samo da bi ulovio što više muslimanskih glasova koja je kao vladajuća, nastojala da u svoje redove privuče.”⁴ Na meti JMO izdvajali su se, dakle, Bošnjaci (muslimani) iz činovničkog i ulemanskog staleža koji su otvoreno pristajali uz Radikale ili čak zauzimali određene pozicije u toj stranci. Zato nisu birali sredstva da ih diskvalifikuju i da im otežaju položaj, te da ih optuže kod nadležnih organa za aljkav rad, unošenje politike u službu itd. S druge strane, Radikali su nastojali da u svoje redove privuku što više muslimana ne samo da bi oslabili JMO na lokalnom nivou, već da bi ostvarili svoje dalekosežne ciljeve u pogledu Bosne kao “srpske zemlje”. U tom pogledu podrška bosanskih muslimana ovoj stranci, za njeno rukovodstvo u Beogradu, bila je od velikog

busenje”. Od 1923. do 1929. g. bavio se aktivno politikom, kao član JMO. U tom periodu često je dolazio u Gračanicu, agitovao za svoju stranku, obilazio sela, razgovarao s ljudima i o nekima od njih ostavio zanimljive zapise. Kao narodni poslanik za srezove Maglaj i Gračanica, više puta je istupao i lobbirao za različite projekte, poput izgradnje škola. Po dolasku komunista, Mulabdić je zbog učešća u kulturnom životu tokom perioda NDH (kao predsjednik “Narodne uzdanice”) nekoliko mjeseci proveo u zatvoru, a uskraćeno mu je i pravo na penziju. Umro je u Sarajevu 1954. g. (O. Hamzic, *Nav. djelo*, 368-369)

3 **Dr. Milan Srškić**, – političar, ministar i premijer, rođen 1880. g. u Sarajevu; završio je studij prava. Političku karijeru je započeo u grupi okupljenoj oko lista “Srpska riječ”, koja je, potom, zajedno s još nekim skupinama prerasla u Srpsku narodnu organizaciju (SNO). Nakon Prvog svjetskog rata pristupio je radikalima i bio je faktički vođa radikala za Bosnu i Hercegovinu. Nalazio se na čelu Zemaljske vlade BiH, kasnije je biran za narodnog poslanika ispred Sarajevskog okruga, a nakon proglašenja Šestojanuarske diktature, bio je ministar u više vlada, a od 1932. do 1934. i predsjednik vlade Kraljevine Jugoslavije. Kao jedan od istaknutijih radikalnih vođa, u proljeće 1926. g. je bio centralna ličnost na zboru kojeg je Narodna radikalna stranka organizirala u Gračanici. Umro je u Beogradu 1937. godine.

4 *Pravda*, br VII/74, 7. 9. 1927., 2

1 Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u periodu između dva svjetska rata – pravno-politički i društveno-ekonomski razvoj*, “Avicena” Sarajevo – “Monos” Gračanica 2015., 114

2 **Edhem Mulabdić**, književnik i publicista, narodni poslanik JMO za srezove Maglaj i Gračanica. Rođen je 1862. godine u Maglaju. U rodnom mjestu je završio mekteb i ruždiju, učiteljsku školu u Sarajevu, 1890. godine. Kao učitelj i upravitelj škole službovao je u nekoliko školskih zavoda i ustanova. Sudionik je ili neposredni inicijator najznačajnijih kulturnih projekata Bošnjaka u prvoj polovini 20. stoljeća. Zajedno sa Safvet-begom Bašagićem i Osmanom Nuri Hadžićem, 1901. pokrenuo je književni list “Behar” (bio je i njegov urednik, do 1906.), a 1903. g. nalazio se među osnivačima Kulturno-prosvjetnog društva “Gajret”. “I u periodu između dva svjetska rata bio je na tom polju aktivan, kao predsjednik kulturno-prosvjetnog društva “Narodna uzdanica” i urednik lista “Novi Behar”. Mulabdić se smatra prvim bošnjačkim prozним piscem i jednim od začetnika prvog bošnjačkog kulturnog preporoda, a njegovo najznačajnije djelo je roman “Zeleno

značaja, dok je za JMO predstavljala gotovo izdajnički čin neodgovornih pojedinaca, koje treba ne samo osuditi i ignorirati, već im zaštititi i ulazak u džamiju.

Pritužba

Za ilustraciju političke atmosfere u manjim sredinama, ali i kao izrazit primjer pokušaja diskvalifikacije pristalica Radikalne stranke iz muslimanskih redova od strane JMO, u ovom prilogu govori se o slučaju pritužbi narodnog poslanika JMO (za srezove Maglaj i Gračanicu) Edhema Mulabdića, protiv učitelja osnovne škole u Gračanici Mustafe Žiška.⁵ U Arhivu Jugoslavije, fond Ministarstva prosvete (fond 66) o tome je sačuvana kompletna prepiska iz koje, za ovu priliku, izdvajamo glavne akcente.⁶

5 **Mustafa Žiško**, učitelj i školski nadzornik; rođen 1891. g. u Livnu. U rodnom gradu je završio osnovnu i trgovačku školu. Učiteljsku školu završio je u Sarajevu 1913. g., nakon čega kao učitelj službuje u Glamoču, Livnu i Šijama kod Tešnja. Od 1924. bio je na službi u Gračanici. Kao vrlo vrijedan prosvjetni radnik brzo je napredovao, pa je 1930. g. imenovan za sreskog školskog nadzornika u Gračanici. Pored redovne službe, uzimao je aktivnog učešća u društveno-političkom, kulturnom i vjerskom životu grada. Bio je član Sreskog vakufsko-meariškog povjerenstva, a djelovao je i u "Gajretu", "Sokolu" i drugim društvima. U političkom pogledu, važio je kao režimski čovjek, pristalica vladajućih radikala. Uspostavom Banskog vijeća Vrbaske banovine, izabran je za zatupnika gračaničkog sreza. Umro je iznenada, krajem novembra 1932. g., ostavivši iza sebe suprugu i sedmero nezbrinute djece. U nekrologu u Službenom listu Vrbaske banovine (49, 1932, str. 5) navedeno je da se Žiško za života vidno isticao "prosvjetnim i nacionalnim radom", propagirajući "bratsku slogu i ljubav prema Kralju i otadžbini", za što je više puta je odlikovan. U Gračanici su mu, stoji u listu, priredili "veličanstven pogreb", na kojem su, prisustvovali mnogi građani i seljaci bez razlike na vjeru, odajući mu posljednju počast i poštovanje. Od rahmetlije se u ime učiteljstva oprostio učitelj *Šefik Bešlić*, u ime građanstva *Dimšo Nedeljković*, banski vijećnik, a ispred "Sokola", "Gajreta" i drugih mjesnih društava *Mustafa Kamarčić*, diplomirani pravnik. (O. Hamzić, *Nav. djelo*, 379)

6 Arhiv Jugoslavije, fond 66 (Ministarstvo prosvete), fasc. br. 59, jedinica opisa 152 – 153 (Predstavka Edhema Mulabdića, narodnog poslanika iz reda JMO za srezove Maglaj i Gračanicu, koju je podnio protiv učitelja osnovne škole u Gračanici Mustafe Žiška–Ministru

Nepun mjesec i po dana nakon održanih općinskih izbora u Bosni i Hercegovini, 15. 11. 1928. godine, Mulabdić je spremio svoju treću po redu pritužbu protiv učitelja Žiška, ovoga puta direktno Ministru prosvjete Milanu Grolu u Beograd. Cilj je bio što više ocrniti Žiška kao učitelja, koji se u sva tri navedena izborna ciklusa isticao kao aktivista i sekretar mjesnog ogranka Radikalne stranke u Gračanici, čiji je predsjednik bio Dimšo Nedeljković. U nastojanju da potpuno diskvalifikuje Žiška i onemogući njegovo političko djelovanje za vladajuće Radikale, Mulabdić je čak preko Konferencije prosvjetnih inspektora u Sarajevu bio izdejstvovao i formalan prijedlog da se Žiško premjesti iz Gračanice u neko drugo mjesto, ali taj prijedlog nije sproveden.

Na početku svoje treće pritužbe (od 15. 11. 1928.) Mulabdić podsjeća da je samo dva dana ranije (predstavka od 13. 11. 1928.) – *prikazao sav štetan rad ovog učitelja, kako zbog silnog partizanstva zanemaruje školu, uvodi seljake čak i u školu, pa im tu pravi kojekakve molbe, da se tako pokaže revan u stranci, a u stvari te svoje usluge i naplaćuje*. U nastavku svoje predstavke, Mulabdić teško optužuje i proziva učitelja Žiška, ne libeći se čak da u tom kontekstu spomene i njegovu bolest: *"U jednom konkretnom slučaju ja sam se uverio kako je od seljaka naplatio svoj trud i taksene marke koje nije upotrebio i čak mjesto stranke sam poslao molbu u nadležstvo. Ove je godine učitelj Žiško dobio odsustvo nekoliko meseci zbog bolesti, ali ipak i ovo vreme provodi on neprestano u agitaciji. A koliko je partizan vidi se najbolje po tom što je sad prilikom općinskih izbora određen za perovođu na jedno*

prosvjete Milanu Grolu u Beograd, 15. 11. 1928. godine. Na osnovu te predstavke, ministar prosvete Milan Grol, putem Odeljenja za osnovnu nastavu u svom ministarstvu pokreće postupak i od Prosvetnog odeljenja Velikog župana Tuzlanske oblasti zahtijeva očitovanje optuženog, te mišljenje nadležnih inspektora i upravitelja škole. Na tu predstavku kao neosnovanu, Žiško je odgovorio 16. 12. 1928. g. Na osnovu njegovog odgovora i drugih službenih nalaza, Ministarstvo obustavlja postupak, zaključivši da "za to nema razloga")

seosko biralište udaljeno 20 km. od grada. Dake u školi ne može da radi zbog bolesti, a ne smeta mu bolest da štrapaćira do 40 km tamo i natrag. Krajnje je vreme da se ovaj učitelj premesti. Beograd 15. novembar 1928., Beograd. Edhem Mulabdić, narodni poslanik.⁷

Na osnovu ove predstave, ministar prosvete Milan Grol putem Odelenja za osnovnu nastavu u svom ministarstvu pokreće postupak i od Prosvetnog odelenja Velikog župana Tuzlanske oblasti zahtijeva očitovanje optuženog, te mišljenje nadležnih inspektora i upravitelja škole. U svom očitovanju na ovu predstavku učitelj Žiško je napisao sljedeće: Na predstavku podnetu Gospodinu Ministru prosvete od strane gosp. Edhema Mulabdića, narodnog poslanika od 15. novembra 1928. god. čast mi je na istu se očitovati kako sledi: Inače mi je poznato da gosp. Edhem Mulabdić, narodni poslanik zatražuje već duže vremena, da se ja premestim iz Gračanice s razloga što ja nisam njegov politički istomišljenik i ne služim njegovim interesima (t.j. nisam njegov korteš), pa mu radi toga smetam – dok svi drugi muslimani činovnici u Gračanici, koji su pristaše Jugoslovenske muslimanske organizacije smiju slobodno agitirati za pomenutu stranku i raditi za interese gore pomenutog gospodina, pa nitko nije od strane naše partije od toga pravio pitanje.

Žalosno je da pomenuti gospodin od mene indirektno traži da ja ne smijem biti u našoj Državi u kojoj je zagarantovana sloboda pristasa Narodne Radikalne Stranke, s kojom i gospodin poslanik danas saraduje. Isto tako do danas meni nije poznato naređenje od mojih pretpostavljenih vlasti, da ja ne smijem biti član Narodne Rad. Stranke i da kao takovi, po tražnji gospodina poslanika, moram biti proganjan, a i premešten.

Gospodin poslanik nije našao za vredno u svojoj prestavki da me oslovi kao što se osovljavaju obično ljudi sa Gospodin, čim je pokazao

da me uopšte ne ubraja u ljude, zašto ću kao čovjek od njega tražiti satisfakciju.

Ja sam sekretar Sreskog odbora Narod. Radik. Stranke u Gračanici ima već duže vremena i kao takovi ne niječem da nisam pravio molbe strankama, samo to nisam činio u školskim prostorijama, ni za vreme nastave, nego za svoga slobodnog vremena u prostorijama Radikalskog Kluba u Gračanici. Da je ovaj moj navod istinit potvrdiće i moj neposredni starešina.

Molbe nisam naplaćivao, niti sam biljege zatajivao, a ako tko ima šta od strane onih kojima sam molbe pravio, neka me tuže sudu, pa ako dokažu da sam krivac samo se po sebi razumije, da ću biti kažnjen.

Što se tiče moga rada u školi kako i izvan škole (na prosvetnom polju) pozivam se na svoje pretpostavljene vlasti, da kažu o meni svoje kompetentno mišljenje, a kategorički odbijam da nepozvani o meni daju u tome pogledu svoje nekompetentno mišljenje.

Da ja ne vršim svoje dužnosti savesno sigurno bi me moje pretpostavljene vlasti na to upozorile, a upozorenje gosp. poslanika nije za mene merodavno.

Predsednik sam Sreskog Učiteljskog Društva u ovome srezu ima već 5 godina bez promene i biraju me moje kolege iz celoga sreza (18 na broju), koji pripadaju raznim političkim partijama ne obazirući se na moje "preterano partizanstvo", koje gospodin tužitelj naročito podvlači.

Navod je istinit, da sam ja već duže vremena na bolovanju (bolest na plućima), koje sam odsustvo dobio od Lečničke komisije u Tuzli, a ne kao korteš Rad. Stranke, kako to gosp. poslanik misli.

Prilikom opštinskih izbora za Bosnu i Hercegovinu postavljen sam za perovođu na biračkom mestu Osječani (srez gračanički). Ovo sam mesto primio zbog moga slabog materijalnog stanja (izdržavam 10 članova obitelji) i tu sam zaradio nekoliko stotina din., te time pomogao svoju porodicu.

7 Isto

Pešice u spomenuto mesto nisam išao, nego u autu svoga jednoga prijatelja i u istom sam se autu povratio sa svojim kolegom gosp. Obradom Petrovićem iz Kakmuža.

Ovaj put moje zdravlju nije štetio, nego i čak koristio, jer po lečničkoj preporuci moram da se što više krećem na svežem zraku.

Na političke zborove za svoga bolovanja nisam išao.

Ja ostajem svoga političkog ubeđenja i nitko me ne može prisiliti da ja moram biti pristasa Jugoslovenske Muslimanske organizacije, a naročito ustrašiti predstavkama.

Moje bedno stanje, kao i moja bolest ne dozvoljavaju mi da ja svakim danom pravim očitovanja na prestavke Gospodina Edhema Mulabdića, narodnog poslanika, pa radi toga najljepše ga molim da me se prođe i da me dalje ne izaziva.”

16. decembra 1928. god.

u potpisu

Mustafa Žiško, učitelj

Gračanica

“Odbrana”

Povodom predstavke gospodina poslanika, Prosvetno odeljenje Velikog župana Tuzlanske oblasti zatražilo je i očitovanje

upravnika Dečačke narodne osnovne škole u Gračanici Ibrahim ef. Ustavdića, kao neposrednog rukovodioca, koji je na gornju adresu, 22. 12. 1928. godine prosljedio sljedeći odgovor:

U smislu Vašeg naređenja pod gornjim brojem i datumom (132 pov. od 30 novembra – odnosno 4. decembra 1928. god.) izveštavam kako sledi: Preslušao sam gosp. Mustafu Žiška po gornjoj tužbi narodnog poslanika gosp. Edhema Mulabdića i ustanovio sam – kako ovom prilikom, tako i za celo vreme njegovog delovanja u ovom mestu (5 god.) kao učitelja i prosvetnog radnika u samoj školi i van škole – da je zavredio, koliko sam mogao kao njegov neposredni starešina o njemu steći uverenje, da mu se, ako ništa više, poveri uprava jedne višerazredne škole.

Nu pošto u današnje vreme kod nas nema upražnjenih takovih mesta, to bih mu ja – obzirom na svoju poodmaklu dobu života (50 godina) i moje brige oko izdržavanja svoje mnogobrojne familije (11 čeljadi), zbog čega sam pao u priličan dug, a najviše obzirom na njegove sposobnosti i zasluge – vrlo rado ustupio mesto upravitelja škole sa prethodnim odobrenjem svojih pretpostavljenih vlasti, koje ja s tim molim, da to odmah izbor izvršiti, osta-

vivši mene kao bivšeg učitelja (nastavnika) u ovom mestu (Gračanici) kao mome rodnom mestu, u kojem služim od 1. septembra 1905. godine.

Upravitelj škole Ibrahim Ustavdić⁸

“Presuda”

U vezi sa ovom predstavkom, putem Prosvetnog odeljenja Velikog župana Tuzlanske oblasti, Ministarstvo prosvete iz Beograda tražilo je i očitovanje sreskog školskog nadzornika, koji je o tome podnio izvještaj 26. 2. 1929. godine:

U predmetu čast mi je podneti Vam moj izvještaj, mišljenje i predlog: Kao školski nadzornik inspicirao sam triputa učitelja Mustafu Žiško. Njegov nastavnički rad u školi i van škole svaki put je bio vrlo dobar. Njegovo vladanje je sasvim ispravno i uživa najlepší ugled u građanstvu a i među učiteljstvom sreza gračaničkog, koje ga je odlikovalo poverenjem birajući ga stalno za predsednika Sreskog Učiteljskog Društva u Gračanici.

Njegov prvi pretpostavljeni – upravitelj škole dao je svoj izvještaj iz koga se vidi da on prema učitelju Žiško ima naročito poverenje i poštovanje a sigurno mu priznaje i izvesnu superiornost, kada se dobrovoljno odriče mesta upravitelja škole u korist učitelja Žiško.

Mislim da je pritužba protiv učitelju Žiško inspirisana političkim motivima, pa bi je trebalo odbiti.

Predlažem da se uvaži predlog upravitelja škole kao opravdan i potreban, jer je učitelj Žiško duša škole u Gračanici.⁹

Epilog

Nakon provedenog postupka Odeljenja za osnovnu nastavu Ministarstva prosvete u Beogradu, prosvetni inspektor Velikog župana Tuzlanske oblasti je predložio da se protiv Žiška ne preduzima disciplinski postupak “jer to nema razloga”, čime je čitava ova priča i okončana.

SUMMARY

A complaint of the member of parliament, Edhem Mulabdić, against the teacher Mustafa Žižak from Gračanica for “bringing politics into schools”

In this paper, the author presents the Application of Edhem Mulabdić, a member of parliament of YMO for Maglaj and Gračanica counties, which he had taken on 15th November 1928 to the minister of education Milan Grolo in Beograd against the teacher of primary school in Gračanica, Mustafa Žižak, for his political engagement in the lines of the Radical Party. The document itself illustrates the complexity of political circumstances in Bosnia and Herzegovina (the example of Gračanica) on the peak of the crisis of Vidovdan Parliamentarism (1927-1928), but the attitude of YMO as the strongest political party of Bosniaks (Muslims) of the period toward those countrymen that were in the lines of their opponents, as well.

Keywords: Gračanica, Edhem Mulabdić, Mustafa Žižak

8 Isto

9 Isto